

דף יז

ר' זביד משמיה דרב נחמן אמר: בין צא תן לו בין חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי נאמן' — לפי שאין המון עם מפרישים ומבדילים בין 'צא תן' לחייב אתה ליתן', הכל נראה להם פסק דין, והרי בשניהם עשוי הוא ליפרע (עפ"י רא"ש).

'אמרו לו צא תן לו ואמר פרעתי והעדים מעידין אותו שלא פרעו'... — רש"י פרש שתבעו בפני עדים וסרב לפרעו. [ויש אומרים: דוקא אם העיז בפניהם לומר שאין בדעתו לפרעו]. וכמה ראשונים חולקים ואומרים שאין סברא שייעשה כפרן בכך שממאן לשלם, כי שמא משתמט ממנו. ויש מפרשים שהכחישו העדים את טענתו 'פרעתי', כגון שאומרים לא זזה ידינו מתוך ידו משעה שיצא מב"ד ולא פרעו. ואף באופן כזה, כל שאמרו 'חייב אתה ליתן לו' — לא הוחזק כפרן, לפי שאנו יכולים למצוא צד זכות שלא אמר כן אלא להשתמט ולדחותו עד שיצא פסק גמור. (ערא"ש רמב"ן ושא"ר. וברש"ש נתן טעם מדוע נטה רש"י מהפירוש השני).

'אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן: מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום, והעדים מעידין אותו שיש לו, וחזר ואמר פרעתי — הוחזק כפרן לאותו ממון' — נחלקו הפוסקים בנידון אדם שתבעוהו וכחש ואמר 'לא היו דברים מעולם', והעידו עדים שהוא חייב, וחזר ואמר פרעתי מקודם לכן, והביא עדים על כך —

שיטת המבי"ט (ה"ב טז) שהוא פטור, שאף על פי שאמרו (שבועות מא:): 'כל האומר לא לוייתי — כאומר לא פרעתי', והלא בטענת 'להד"ם' ישנה הודאה שלא פרע, זהו רק אם עודנו עומד בטענתו זו שלא לזה, ואז חייב לשלם אף כשהעדים מעידין אותו שזוהו ופרע, כי הודאתו מועילה לחייבו גם כנגד דברי העדים. אבל אם לאחר שבאו העדים שלוה, חזר ואמר אכן לוייתי ופרעתי, ויש עמו עדים על כך — פטור. [לפי שאנו מניחים שהאמת שפרעו, כדברי העדים, אלא ששיקר בתחילה בסברו שטענת 'לא לוייתי' היא טענה מעולה יותר, ולכך יכול לחזור ולטעון פרעתי. ואכן נראה שדוקא אם מיד כשהעדים העידו שלוה אמר לוייתי ופרעתי, אבל אם הכחישם ואחר כך חזר בו — שוב אינו חוזר ואומר פרעתי. חז"א חו"מ ז.ו. וכשיטה זו נקט שם לעיקר].

לשיטה זו מתפרשים דברי ר' יוחנן באותו מקרה, שחזר ואמר פרעתי קודם לכן. ואינו נאמן בטענתו זו עד שיביא עדים כדבריו.

(לא זכיתי להבין, לאור דברי החזו"א הנ"ל, את תמיהתו (בליקוטים סי' כ, לדף ז), על הקצות' (סה סק"ה) שפרש מעשה דשבתאי שאמר ששיקר במה שאמר להד"ם אלא פרע קודם שתבעה בב"ד. וכתב החזו"א שלא משמע כן כלל בגמרא. ועוד, זה לא נקרא 'הוחזק כפרן' אלא בזה אמרו 'כל האומר לא לוייתי כאומר לא פרעתי'. ולכאורה לפי דבריו הנ"ל שנקט כשיטת המבי"ט, אין כאן 'כל האומר'... והרי אף ר' יוחנן דיבר על אופן שכזה, ועל דין זה הביאו בגמ' 'כי הא דשבתאי...').

ואולם הש"ך (חו"מ עט סק"ב) חולק וסובר שבאופן זה גם אם יבואו עדים שפרע — חייב, שהרי הודאתו בתחילה מחייבתו. וכאן מדובר שטוען פרעתי לאחר שהעידו העדים.

'היה חייב לחבירו שבועה ואמר נשבעתי, והעדים מעידין אותו שלא נשבע' — משמע שאם לא הוחזק כפרן, נאמן אדם בטענת 'נשבעתי' להיפטר [אך לא ב'נשבעין ונוטלין' — אינו נאמן לומר נשבעתי וליטול ממון].

ואולם יש אומרים שבשבעה דאורייתא, אם טוען נשבעתי מתחייב להישבע שבועת היסת, כדין הכופר בתיבעת ממון. משא"כ בשבעה דרבנן, דתקנתא לתקנתא לא עבדינן (ראשונים בשם רב האי).

'המוצא שטר חוב בשוק וכתוב בו הנפק וכתוב בו זמנו בו ביום — יחזירו לבעלים... לפריעה בת יומא לא חיישינן' — ואין חוששים שמא נכתב השטר משכבר וכתבו בו זמן מאוחר [כדי שלא לטרוף מלקוחות שבינתים], ושמא פרע לו קודם התאריך הכתוב בו — שיש לומר שגם בכגון זה אין חוששים שמא פרע לו, כי הזמן הכתוב בשטר נידון כיום ההלואה וחזקה שלא פרע לו מקודם. ועוד יש לומר, שבסתם אין לחוש לשטר מאוחר [והלא כתבו פוסקים שכל שאין כתוב בו 'דאקנה' שטר מאוחר פסול, כי שמא קנה קרקעות לאחר ההלואה ומכרן ויבוא לטרוף מהלקוחות שלא כדין. ע' חו"מ מג.יב. אך יש אומרים ש'דאקנה' טעות סופר — ע' רמ"א קיב,א; ש"ך מג סקכ"ו].

ועוד אפשר שעל ההנפק היה כתוב זמן [וכן יש לדייק מלשון הגמרא, 'כתוב בו הנפק וכתוב בו זמנו...'] — ולכאורה היה לומר להפך, 'שטר חוב שכתוב בו זמנו בו ביום וכתוב בו הנפק'. והרי אין כל סיבה להניח שבית דין כתבו תאריך שאינו נכון.

[ובזה יש לישב קושית הפני-ההושע הלא סתם הלואה שלשים יום, ומדוע לדברי רב כהנא כשאין החייב מודה לא יחזיר, והלא אין אדם פורע תוך זמנו, ולדעת כמה פוסקים אמורה חזקה זו אף בהלואה בסתם? ותירץ שכיון שנפל הורע כחו וחוששים לפרעון אפילו תוך זמנו. ואולם דבר זה שנוי במחלוקת רמב"ם וראב"ד (מלוה יד, יג). אך להאמור יש לומר שחוששים שמא ההלואה היתה מקודם, ואין כתוב זמן בשטר אלא בהנפק לבדו, אבל בשטר שמפורש בו זמן פרעון ונמצא בתוך זמנו — אכן מחזירים למלוה כי אין חוששים לפרעון] (עפ"י נודע ביהודה חו"מ קמא י' — מבן המחבר). בתשובה שלאחר מכן השיב לו אביו הגאון ז"ל לדון שטר מאוחר כדין סתם הלואה שאין בה זמן פרעון, שלדינא אין לומר בזה 'חזקה אין אדם פורע תוך זמנו', כי הזמן הכתוב בו אינו מוכיח שנצרך למעות עד אותו זמן [שלכך אין להניח שפרע לו קודם], אלא אפשר משום שלא רצה לשעבד קרקעותיו עד לאותו זמן.

'הטוען אחר מעשה בית-דין — לא אמר כלום' — שיטת התוספות ועוד ראשונים שדברי ר' יוחנן אמורים בין במקום שכותבין שטר (כתובה) בין במקום שאין כותבין. 'וכן פסק הר"מ (מרוטנבורג) הלכה למעשה (שאינן נאמן לומר 'פרעת' גם במקום שכותבים כתובה) וכן כל גדולי אשכנז. וכן כתב הר"ר יצחק בר מנוח דכן עשו מעשה כל גדולי צרפת... (המרדכי, ס"פ הכותב. הביאו מהרי"ק — קיד, וכן פסק שם למעשה).

ואולם שיטת הרי"ף, רבנו חננאל והרמב"ם, שבמקום שרגילים לכתוב כתובה — נאמן לטעון 'פרעת'. לא דיבר ר' יוחנן אלא במקום שאין כותבין כתובה. (ע' רמב"ן ורא"ש שהרי"ף סבר כן, דלא ליהוי מחלוקת בין ר' יוחנן לרב — כתובות פט. וע"ע: שו"ת מהרי"ק — שרשים עב יט; אבני נזר חו"מ מד).

— לעצם הסברה שכל הטוען אחר מעשה ב"ד, לא אמר כלום — לפי שכך תקנו חכמים, שאין לטעון אחר מעשה בית דין. והאלימו כחו כאילו נקט שטר בידו. ואולם אין כאן בירור לאמיתות המציאות שלא נפרע.

ובכך הסבירו (ע' אבן האול — מלוה ד; אילת השחר) מדוע מצא שטר כתובה לא יחזירנו לאשה (לעיל ז:), משום שאם השטר בידה, שוב לא יהא נאמן לומר פרעתי במיגו של 'אין את אשת' [כאשר אין עדי קדושין] או פרעתי מנה במיגו של 'אלמנה נשאתיך' (כפי שהסבירו בתוספות). — ואם אכן ההנחה היתה

שודאי לא פרע, היה לנו להחזירו לה, ולא היה לחוש בכך שתבטל לו זכות טענה בעתיד, שהרי היא טענת שקרית לפי הנחתנו. אלא ודאי אין אנו מניחים שלא פרע, אלא שאין מקבלים טענתו מפני שנתנו חכמים תוקף וחיווק למעשה בית דין.

(ע"ב) 'אי לאו דדלאי לך חספא לא משכחת מרגניתא תותה' — מפני שיש לפרש טעם המשנה כמו שסבר אב"י לומר בסמוך, שגט היינו כתובה, כי היה לו לקרוע הגט ולכתוב על גביו, גט זה לא משום שהוא פסול קרעוהו אלא כדי שלא תגבה בו פעם נוספת (רשב"א).

דף יח

'... דכתב לה. וכי תימא אי דכתב לה מאי למימרא? מתה אינה יורשה איצטריכא ליה' — אין להקשות מדוע נקט התנא שגובה כתובה וצריכים אנו להעמיד שכתב לה ואיכא למיטעי, לומר [בדומה לשאר הדינים המנויים שהם בשלילה, לא אונן ולא מיטמא ואינו יורש] מת הוא אינה גובה כתובה, ובסתמא. ועוד, מדוע נקט 'מתה אינו יורשה איצטריכא' יותר משאר הדינים? — לא קשיא, שכוונת התנא להשמיענו שאינו יורשה אף על פי שהיא גובה כתובה אם כתב לה ומת (כ"פ).

'מצא גיטי נשים... הרי זה לא יחזיר, שאני אומר...' — ואפילו טוענת האשה ממני נפל הגט שכבר נתגרשתי בו, ומסתבר כדבריה שממנה נפל ולא מיד הבעל, שהרי אין אדם מקדים פורענות לעצמו ואינו כותב גיטו אלא סמוך לנתינתו — אעפ"כ חוששין שמא נמלך שלא ליתנו ומידו נפל (פני יהושע).

'שאני אומר, כתובין היו ונמלך עליהן שלא לתנן' — דוקא כאן, לפי שהורע השטר בנפילה, לכך חוששים ל'נמלך', אבל בעלמא אין חוששין לכך (שו"ת מהרי"ק קסא ד"ה ועוד ד"ה והא). והוא הטעם שניתן לכתוב שטר מתנה לנותן אע"פ שאין רואים את מסירת השטר למקבל המתנה, ומדוע אין לחוש שמא ימלך ולא ימסור השטר, ונתן או מכר הקרקע לאחר ואח"כ ירצה לחזור בו ויוציא שטר זה שכתוב בו תאריך מוקדם — חשש רחוק הוא. אבל כשנפל לא יחזיר אפילו שניהם מודים — לפי שהורע בנפילה. (עפ"י הר"ן להלן יט. וכיו"ב כתב הרשב"א (בשו"ת, ח"ב שמב) לענין שובר).

ואולם כל שידענו ממי נפל, אפילו על פי סימנים בלבד ללא עדים — מחזירים לנופל ואין לחוש לפרעון ולקנוניא וכד', ואעפ"י שנפל והורע כחו (כדתנן להלן כ.). — אין הרעת הנפילה סברא בפני עצמה לחוש לכשרות השטר, אלא רק לענין החזרת השטר לבעליו ללא הוכחה, אבל כל שיש די הוכחות להחזיר לבעליו מהלכות השבת אבידה — כשר. [וסייעתא לכך, שהרי מצינו בתוס' להלן (רע"ב) שמשום ריעותא דנפילה חוששים לשני שוירי הגם שבגט סתם אין חוששים, והרי שם אין החשש לפסלות הגט ואין שייכת הסברא שמשום שפסול לא נזרר לשומרו — אלא ודאי הטעם הוא שמשום שנפל אין להחזירו לאשה כל שאין ודאות בתקפותו ובוירווי, אף אם מידת ההוכחה הקיימת עתה היתה מספקת כשהגט בידה, עכשו שאינו בידה אין לנו להשיבו לה]. וע"ע להלן כ.

'מצא... ושוברין — הרי זה לא יחזיר, שאני אומר כתובין היו ונמלך עליהן שלא לתנן' —

שיתחילו ימי ההכרזה (לאחר שמצא קרקע משל גזלן ובא לבית דין, מכריזים שכל הרוצה לקנות יבוא ויקחנה).

הלכה כרב פפא (רב האי גאון; ר"ף).

אם מכרה הגזלן לאדם נוסף (רש"י ורשב"א: קודם שלקחה מהבעלים. ויש מפרשים: [מיד] לאחר שלקחה מכר לאחר) או הורישה או נתנה במתנה — ודאי לא היתה דעתו בקנייתו כדי להעמידה ביד הלוקח הראשון, לעמוד בנאמנותו אצלו.

הרמב"ן והר"ן כתבו שאף לוקח שני לא קנה, שכשם שאינו חפץ לעמוד בנאמנותו אצל לוקח ראשון, כך לענין לוקח שני.

אם לא קנאה מבעליה אלא נפלה לו בירושה ממנו — לא קנה הלוקח, שממילא היא באה לו למוכר ואין כאן גילוי דעת שחפץ להעמיד ביד הלוקח, הלכך יכול לסלקו מן הקרקע.

נתנה לו הבעלים במתנה — נחלקו בדבר רב אחא ורבינא האם דומה לירושה הבאה מאליה או מתנה כמכר, שאם לא שטרחה ונתרצה לו, לא היה נותן לו מתנה.

גבאה בחובו מן הנגזל — אם חיזר על קרקע זו מבין כל קרקעותיו של נגזל, הרי שלהעמידה ביד הלוקח גבאה, ואם לאו — הרי להיפרע מעותיו הוא בא.

א. כתב הרשב"א: מסתבר שבכל מקום שיש טעם וטענה בלקיחתו זו, כגון שהיא סמוכה לחצרו או שהיא עדית וכיו"ב — לא קנה לוקח, שכל שאפשר לתלות בדבר, יד לוקח על התחנתה, שלא אמרו להעמיד ביד לוקח אלא משום ההוכחה מטרחתו והשתדלותו של זה להעמידה לו.

ב. הכיר בה הלוקח שהיא גזולה — יכול המוכר לסלק את הלוקח, שאין שייך לומר נוח לו שלא ייקרא גזלן או שיעמוד בנאמנותו (ראשונים).

ג. רב האי גאון פסק (בספר מקח וממכר) דלא כרב, כי קיימא לן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ואולם התוס' ושאר ראשונים פסקו כרב, משום שסמך דעתו על כך, ושונה משאר מקנה דבר שלא בא לעולם. ואף רב האי חזר בו ופסק כרב.

ולענין קיבלה במתנה מהנגזל — הרמב"ם (ט, ג) פסק שקנה לוקח, שהמתנה כמכר. ור"ח פסק שלא קנה. וכן נקט הרשב"א, שהרי בכל התורה רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל מהם. ועוד, שכל שהוא ספק על הלוקח להביא ראיה.

ב. בנותן מתנה — לטעמו של מר זוטרא, יכול הנותן לחזור וליטלנה מהמקבל, שהרי אינו גזלן. ואילו לרב אשי אין יכול, כי ודאי רוצה לעמוד בנאמנותו.

הלכה כרב אשי, ואף המתנה נתקיימה ביד המקבל (רמב"ם ר"ף ושר; חו"מ שעד, א; תרומת הדשן שכ; שו"ת רשב"ש תרח).

דף טז

לח. א. האומר לחברו: מה שאירש מאבא מכור לך; מה שתעלה מצודתי מכור לך — האם ממכרו מכר?

ב. 'שדה שאני לוקח, לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו' — האם קנאה?

א. 'מה שאירש מאבא — מכור לך'; 'מה שתעלה מצודתי — מכור לך' — לא אמר כלום, שאין אדם

מקנה דבר שלא בא לעולם. [ולדברי רבי מאיר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וכן סובר רב. ואולם הלכה כחכמים].

אבל 'מה שאירש מאבא היום — מכור לך' (כגון שאביו גוסס) — דבריו קיימים, משום כבוד אביו (שנצרך למעות לקבורה ולתכריכים. ראשונים עפ"י ירושלמי). וכן 'מה שתעלה מצודתי היום' — שמא צריך הוא למזונות מועטים כדי חייו, לכך תקנו חכמים (רש"י) שמכירתו מכר.

אם יש לו כדי צרכו לקבורה ותכריכים — אינו קונה. ואפילו אם אין לו אלא שמכר במאה מנה — אין זה לכבוד אביו הלכך לא קנה, שלא תקנו אלא לצורכו של אביו. ואולם המוכר 'מה שתעלה מצודתי היום', אפילו יש לו מה לאכול וגם הוא מוכר דבר מרובה, אפשר לא פלוג רבנן וקנה (ערמב"ן).

ב. שדה שאני לוקח, לכשאקנה קנויה לך מעכשיו — רב הונא אמר רב: קנה (אם יקחנה), שסובר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. אמר רבא: מסתברים דבריו ב'שדה' סתם, שבידו ליקח אחת מן השדות, אבל ב'שדה זו' לא. ואולם רב סובר אפילו ב'שדה זו' קנה, וכדברי רבי מאיר.

א. לחכמים שאומרים אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — יש אומרים שאף ב'שדה' סתם אין מועיל (הגהות מרדכי). ויש חולקים (ע' שער המלך הל' מכירה כב,ה; פרי יצחק ח"ב מו — בשיטת הרמב"ם).

ב. יש מי שכתב שאם פירש 'לכשיבוא הדבר לעולם ייקנה לך' — אפילו לחכמים קנה (מרדכי ב"ב פרק ח — מרשב"ם). והרבה חולקים (ע"ע שער המלך — מכירה כב,ה).

ג. אמירת 'מעכשיו' אינה נצרכת אלא לענין זה שאפילו נקרע השטר או שאבד קודם שלקחה זה — קנה (תוס'). ויש אומרים שאמירת 'מעכשיו' מועילה לענין שאינו יכול לחזור בו מעתה (עפ"י רמב"ן ועוד).

ולדין דקיימא לן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, יש מחדשים [לפי שיטת הרמב"ן ולא להתוס'], שאם אמר 'מעכשיו' מועיל לכך שלא יוכל לחזור בו משבא הדבר לעולם (ע' שער המלך — מכירה כב,ה).

שאר דיני מכירת דבר שלא בא לעולם — ע' בקדושין סב-סג.

לט. המוצא שטר של מעשה בית דין בשוק, האם יחזירנו לבעליו?

שנינו: 'כל מעשה בית דין — יחזיר'. כגון המוצא איגרות שום (= שומת בית דין נכסי לוח למלוה, לגבותם בחובו), איגרות מזון (= שקיבל עליו לזון את בת אשתו), שטרי חליצה ומיאונים, ושטרי בירורין [כתבי טענות בעלי הדין; שטר 'זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד']. בכל אלו אין לחוש לפרעון ולא לשמא נמלך, כי בית דין לא כתבום אלא בדבר המקויים. (עפ"י משנה וגמרא להלן כ. ורש"י). לשמואל, בכלל 'מעשה בית דין' שטר חוב שיש בו הנפק (= אישור הדיינים על כשרותו), שהמוצא מחזירו למלוה — כי לפרעון סובר שמואל שאין לחוש, ולשמא כתב ללוות ולא לזה, גם כן אין לחוש, מפני שאין בית דין מקיימים את השטר אלא בפני בעל דין. ואילו רבי יוחנן סובר שאין להחזיר שטר חוב אפילו יש בו הנפק (שחוששים לפרעון). ורק שטרי החלטה (= שטר מב"ד על קרקע שגבה פלוני מפלוני בחובו, שבאה לידו כדין) ואדרכתא (= אישור שיכול לגבות קרקע מקרקעותיו) יחזיר, לפי שאין שייך בהם חשש פרעון, [כי אף על פי שביד הלווה לפרוע את חובו ולפדות בחזרה את מה שגבה זה, (לנהרדעי עד

י"ב חדש. ואמימר אמר לעולם) — הרי זו כקניה מחדש והיה לו ליטול שטר זכייתו של זה או לכתוב שטר מכר].

כתבו התוס' שלפי דעת רבא (לה:) שלא זכה בעל השטר בקרקע עד תום ימי ההכרזה, שטרי אדרכתא ניתנים לפרעון ויכול הלה לטעון פרעתי את חובי. רק לדברי רבה שזכה בשדה מיד שהגיע השטר לידו והריהו אוכל פירותיה, אין יכול לומר 'פרעתי' — שכבר זכה זה בקרקע.

והרי"ד כתב שאין גורסים 'אדרכתא', כי שטר זה בר פרעון הוא, שאם פרע לו קורע את שטרו ודי בכך.

לדברי רבי אבהו [בדעת רבי יוחנן], אפילו שטר חוב שיש בו הנפק יחזיר, אם הלווה הוחזק כפרן פעם אחת, שאינו נאמן לומר פרעתי (ואפילו הוחזק כפרן על ממון זה. עתוס' ורשב"א). ורבא חולק.

דף יז

מ. מה הדין במקרים הבאים?

א. מי שחויב על ידי בית דין לשלם לבעל דינו, ולאחר זמן אמר 'פרעתי' — האם הוא נאמן?

ב. מי שחויב ממון לחברו ואמר פרעתי או כיחש, והעדים מעידים שלא פרעו, וכשתבעו שב וטען פרעתי לאחור מכן — האם יש לחוש לדבריו או שמא כבר הוחזק כפרן לאותו ממון? ומה הדין לענין חיוב שבועה כיוצא בזה?

ג. הטוען אחר מעשה בית דין לומר פרעתי — האם טענתו טענה?

א. נחלקו אמוראים בדעת רב נחמן; לדברי רב יוסף בר מניומי, אם פסקו בית דין 'צא תן לו' — נאמן (בשבועת היסת) אחרי כן לומר פרעתי, ואין כותבים ונותנים למלוה שטר אדרכתא לגבות מנכסיו. אבל אמרו 'חייב אתה ליתן לו' — אינו נאמן (כיון שתחילתו הוצרך לתובעו לדין, אין דרכו למהר לפרוע עד שיפסקו דינו פסק גמור — הלכך שכנגדו נשבע ונוטל. רש"י). ולדברי רב זביד, נאמן אף בזה.

הלכה כרב זביד (רי"ף ור"פ). ודוקא כשקבל עליו את הדין, אבל אם לא קיבל — אין נאמן לומר פרעתי (עפ"י חו"מ לט, ט עט, יב).

ב. רב זביד בשם רב נחמן אמר: אמרו לו בית דין 'צא תן לו' ואמר (לאחור זמן) פרעתי (על פי פסק ב"ד) והעדים מעידים אותו שלא פרעו — הוחזק כפרן לאותו ממון ושוב אינו נאמן לטעון פרוע ללא עדים. אבל אמרו 'חייב אתה ליתן לו' — לא הוחזק כפרן בדבריו, כי משתמט ודוחהו עד שיעיינו חכמים בדינו.

לפרש"י משמע אפילו אין העדים מעידים שטען 'פרעתי' בשקר אלא מעידים שתבעו בפניהם ולא רצה לפרוע, הואיל ובפניהם העיז להמרות פי בית דין, שוב אין נאמן לומר פרעתי. והראשונים הקשו מדוע ייעשה כפרן בסירוב לפרוע.

כמו כן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מנה לי בידך — והלה אומר אין לך בידי כלום. והעדים מעידים אותו שיש לו, וחזר ואמר פרעתי — הוחזק כפרן לאותו ממון. וכן הורה רבי חייא במעשה שבא לפניו.

א. כתב הראב"ד (מובא ברשב"א ובר"ן): לא הוחזק כפרן אלא אם כפר בבית דין.
ב. לדעת הרז"ה והרא"ש (וכן הביא הר"ן בשם הרשב"א), כל שהוחזק כפרן יטול שכנגדו ללא שבועה. ואילו הרשב"א כתב בשם רש"י שכנגדו נשבע ונוטל. וכן כתב רבנו סעדיה בחבור שטרות (ר"ן).

ג. כתב הרשב"א בתשובותיו (ח"ב רו וה"ג מט) לא הוחזק אדם כפרן אלא על פי שני עדים. לא על פי עד אחד.

וכן הדין לענין מי שנתחייב לחברו שבועה, ואמר נשבעתי והוכחש [או סרב להשבע, כפרש"י]. ודוקא שנתחייב בבית דין, אבל חייב עצמו שבועה — לא הוחזק כפרן, שאדם עשוי לומר לא אעשה מה שלא חייבונני ב"ד אלא אני בעצמי, ואין זו סרבנות וחרטה אלא דחייה בעלמא (רבי אבין בשם רבי אלעא בשם רבי יוחנן).

ג. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: הטוען אחר מעשה בית דין (= חיוב שאדם חייב מתנאי ב"ד אפילו לא כתב ונתחייב מעצמו, כגון מנה ומאתים של כתובה, מזון האשה והבנות לאחר מותו, כתובת בנין דכרין) לומר פרעתי — לא אמר כלום, שכל מעשה בית דין — כמו מי שנוקט שטר בידו. ולכך אין יכול הבעל לומר לגרושתו פרעתי כתובתך, אעפ"י שאין בידה שטר כתובה.

א. בכלל 'מעשה בית דין', מי שנמחק שטר חובו ובא לבית דין עם עדים וכתבו לו שטר אחר וקיימוהו. וכן כל פסק בית דין שכתבוהו בשטר ונתנו לו, הרי זה כשטר שעשו הבעלים (עפ"י רמב"ן רשב"א ור"ן).

ב. התוס' ועוד פוסקי אשכנז מפרשים דברי רבי יוחנן אפילו במקום שכותבים כתובה. ולדבריהם רב (בכתובות פט) חולק על רבי יוחנן וסובר שנאמן לטוען פרוע אף במעשה בית דין. ואילו הרמב"ם והרי"ף ור"ח נוקטים שלא אמר רבי יוחנן אלא במקום שאין כותבים שטר כתובה, אבל במקום שכותבים — נאמן [בשבועת היסת].

ג. אף במעשה בית דין נאמן לומר פרוע אם יש לו מיגו. כגון שאין עדים שהיתה אשתו ויכול היה להכחיש התביעה מעיקרא.

לענין מזונות שלשעבר, נסתפק רבי יוחנן במקום אחר האם היתומים נאמנים לומר פרענו בזמן שהאלמנה אומרת לא נתתם. אבל מזונות דלהבא — אינם נאמנים, כדין טוען אחר מעשה בית דין.

תוספת כתובה אינה בכלל מעשה בית דין, ואפילו אם יש לה עדים שהתנה לה — נראה שנאמן לומר פרעתי. (עפ"י תוס' ועוד).

מא. המוצא שטר חוב וכתוב בו זמנו בו-ביום, מה דינו?

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: המוצא שטר חוב בשוק וכתוב בו הנפק (= אישור הדיינים שאינו מזויף. ובכך סר החשש שמא כתב ללוות ולא לזה, כי אין ב"ד מאשר שטר אלא בפני בעל דין), וכתוב בו זמנו בו ביום — יחזירנו לבעלים, שאין חוששים לפרעון באותו יום.
יש אומרים שאם הלווה לפנינו וטוען פרוע — נאמן. לא אמר רבי אסי אלא כשאינו בפנינו. (ערא"ש; חו"מ סה, ז).

רב כהנא פירש דבריו כשחייב מודה, והחידוש הוא שלא נאמר שבאמת פרעו ומה שאומר 'לא פרעתי'ו

משום שרוצה לחזור וללוות בשטר זה פעם נוספת, לחסוך מעות הסופר — אין אומרים כן, מפני שהמלוה לא יאות לכך, שהרי אם יודע הדבר לחכמים יפסידו את שטרו, כדברי רבי יוחנן: שטר שלוה בו ופרעו אינו חוזר ולוה בו, שכבר נמחל שיעבודו.

א. לרב כהנא שמדובר כשחייב מודה, אין חילוק אם כתוב בו הנפק אם לאו. כן נקטו התוס'.

וכן כתב הרשב"א, ותמה על דברי הרמב"ם (גזילה ואבידה יח, ב) והרי"ף.

ב. לדברי רב כהנא אם החייב אינו מודה — נאמן, ואין להחזיר השטר למלוה. וכן הלכה (הו"מ

סה, ז).

גביית כתובה ללא הוצאת שטר כתובה — ע' בפירוט בכתובות פט.

דין כתובה לארוסה — בכתובות מג-מד; מז; נג.

דף יח (יט)

מב. גט אשה שאבד ונמצא — מה דינו?

גט שנמצא — לא יחזירו לאשה (אם לא נתנת סימנים) — שמא אבד מבעלה שכתב ונמלך מליתנו לה. ואף לבעל לא יחזיר (כמפורש בבביתא) — שמא מן האשה נפל.

אמר הבעל תנו לה — לדברי רבה, אם אין השיירות מצויות (כלומר אין הרבים עוברים במקום מצויות הגט. ריטב"א ע"פ"י הגמרא), אין לחוש שמא אבד מאחרים ששם כשם האיש והאשה הללו — הלכך נותנים לאשה (שאפילו נמלך ולא נתן, הלא מתגרשת בו עתה בנתינה זו). ואפילו השיירות מצויות סובר רבה שאם לא הוחזקו בעיר איש ואשה נוספים ששמותיהם כשל אלו — נותנים לה. ורבי זירא (לפי לשון אחת) חולק וסובר אפילו לא הוחזקו אין נותנים כל השיירות מצויות. [ואף רב הונא חשש במעשה שנמצא גט בבית דינו, שמא יש עיר אחרת ששמה כשם העיר הכתוב בגט — משום שביית דינו הוא מקום שהשיירות מצויות ממקומות רבים. ויש מפרשים שאמר זאת בלשון שאלה או לחדודי. ע' שיטה מקובצת ורש"ש].

א. נחלקו הראשונים, האם לדברי רבי זירא חוששים בהחזקו שני 'יוסף בן שמעון' אפילו

במקום שאין שיירות מצויות (כ"ד הרא"ש והריטב"א) אם לאו (ערמב"ם; אה"ע קלב, ד).

ולרבה, באופן זה אין חוששים שמא מאחר הוא. ואולם זה דוקא כשידוע שהוחזק במקום ההוא האיש הזה או האשה, אבל בלאו הכי יש לחוש שמא נפל מ'יוסף בן שמעון' האחר או מאשתו (עפ"י ריטב"א).

ב. כמה מן הראשונים פסקו כרבה (רבנו חננאל, בה"ג, ר"ה, ריטב"א). ואולם הרבה מן הפוסקים

כתבו לחוש לדעת רבי זירא [יש אומרים שאף רב הונא סובר כן, וי"ח. וכן יש מוכיחים שאף רבי ירמיה סובר כרבי זירא. ויש דוחים]. (ע' רי"ף וריטב"א; אה"ע קלב, ד. וצ"ע ברא"ש בפסקיו כאן ובתשובה נא, א). וכתבו שבמקום עיגונא יש להקל).

ג. לדברי רבי מאיר (ע' גטין כד) כל שידוע שיש שני 'יוסף בן שמעון' בעיר — אין הגט כשר

אם אין בו זיהוי לאחד מהם, מפני שאינו מוכיח מתוכו (עפ"י תוס').

אם נמצא הגט לאלתר, כגון שראינו גט ביד שליח ואבדו ונמצא מיד [בכדי שלא תבוא שיירה ותחנה.

עפ"י גטין כז:] — כשר.